

Marcin Jachimowicz¹

Środki zabezpieczające w kodeksie karnym skarbowym

Streszczenie

Artykuł ma charakter przeglądowny i został poświęcony problematyce środków zabezpieczających w k.k.s.²

Omawiane w publikacji środki zabezpieczające o charakterze leczniczym, a to terapia, terapia uzależnień oraz pobyt w zakładzie psychiatrycznym zostały uregulowane w całości w przepisach k.k. (art. 93b–93g), które recypowane zostały w całości, na mocy art. 20 § 2 k.k.s., na grunt prawa karnego skarbowego. W powyższych przepisach unormowano kwestie dotyczące zasad orzekania środków zabezpieczających, wymogów podmiotowych dotyczących tego rodzaju środków, a także czasu ich stosowania.

W publikacji znalazły się rozważania dotyczące przesłanek szczególnych przypadku przedmiotów jako środka zabezpieczającego przy przestępstwach skarbowych (art. 43 § 1–2 k.k.s.) oraz wykroczeniach skarbowych (art. 47 § 4 k.k.s. w zw. z art. 43 § 1 pkt 1, 2, 4 i § 2 k.k.s.), jak również przesłanek szczególnych orzekania zakazu prowadzenia określonej działalności gospodarczej, wykonywania określonego zawodu lub zajmowania określonego stanowiska (art. 43 § 4 k.k.s.).

Artykuł zawiera rozważania z zakresu sfery normatywnej, a także sfery sądowego stosowania prawa.

Słowa kluczowe

Kodeks karny, kodeks karny skarbowy, środki zabezpieczające, terapia, terapia uzależnień, pobyt w zakładzie psychiatrycznym, przepadek.

---

¹ Marcin Jachimowicz, Zastępca Prokuratora Rejonowego w Świebodzinie, wykładowca Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury.

² Ustawa z dnia 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy, tekst jedn. Dz. U. z 2023 r., poz. 654, ze zm., dalej: k.k.s.

1. Wprowadzenie

Środki zabezpieczające, obok kar i środków karnych, stanowią instytucję prawa karnego skarbowego, która stosowana jest wobec sprawców czynów zabronionych. Służą one zabezpieczeniu społeczeństwa przed zagrożeniem porządku prawnego, powodowanym przez sprawców, które wynika z istnienia po ich stronie dysfunkcji psychicznych. Mają zatem charakter prewencyjny³.

Obowiązujący k.k.s., tak jak i k.k.⁴, cechuje się „dwutorowym” charakterem, albowiem operuje zarówno karami oraz środkami karnymi, jak i środkami zabezpieczającymi, które są jedną z grup środków reakcji społecznej na czyny zabronione pod groźbą kary. Te ostatnie, jak trafnie zauważa L. Gardocki, odgrywają jednak rolę nieproporcjonalnie małą w porównaniu z sankcjami karnymi⁵. Środki zabezpieczające na gruncie k.k.s. są stosowane w związku z przestępstwem skarbowym, ale nie za przestępstwo skarbowe, przez co nie sposób traktować ich jako rodzaju odpłaty za popełniony czyn, a ich dolegliwość nie jest zamierzona⁶. *Meritum* środków zabezpieczających jest reakcja na niebezpieczeństwo, jakie charakteryzuje sprawcę, które uzewnętrzniło się w popełnieniu przez niego czynu zabronionego.

Cele stosowania środków zabezpieczających ustawodawca wyraził w art. 202 k.k.w.⁷, który poprzez art. 178 § 1 k.k.s. znajduje odpowiednie zastosowanie na gruncie prawa karnego skarbowego, w którym wskazano, że: „Sprawcę, wobec którego wykonywany jest środek zabezpieczający, obejmuje się odpowiednim postępowaniem leczniczym, psychoterapeutycznym, rehabilitacyjnym lub resocjalizacyjnym, którego celem jest poprawa stanu jego zdrowia i zachowania w stopniu umożliwiającym funkcjonowanie w społeczeństwie w sposób niestwarzający zagrożenia porządku prawnego, a w wypadku sprawcy umieszczonego w zakładzie psychiatrycznym – również dalsze leczenie w warunkach poza tym zakładem”.

Stosowanie środków zabezpieczających, jak zauważa W. Świda, ma miejsce, gdy 1) sprawca nie zawinił i kara w ogóle nie może być zastosowana (przypadki niepoczytalności); 2) kara ze względu na stopień winy sprawcy jest łagodna, podczas gdy stopień stanu niebezpieczeństwa sprawcy jest wysoki (np. w razie ograniczonej poczytalności); 3) sama kara nie zabezpiecza wystarczająco społeczeństwa przed danym przestępcą (recydywiści,

³ I. Zduński, Środki zabezpieczające w projekcie nowelizacji kodeksu karnego, Prokuratura i Prawo 2015, nr 3, s. 51.

⁴ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, tekst jedn. Dz. U. z 2024 r., poz. 17, dalej: k.k.

⁵ L. Gardocki, Prawo karne, Warszawa 2005, s. 199.

⁶ *Ibidem*.

⁷ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy, tekst jedn. Dz. U. z 2023 r., poz. 127, ze zm., dalej: k.k.w.

przestępcy zawodowi)⁸. Piotr Zakrzewski akcentuje z kolei, że rolą środków zabezpieczających nie jest uczynienie sprawcy dolegliwością, lecz zabezpieczenie społeczeństwa przed zagrożeniem jakie powodowane jest przez sprawcę. Wskazuje ponadto, że wolnościowe środki zabezpieczające powinny być orzekane jedynie wobec osób, które są w stanie zrozumieć ich istotę i będą je rzeczywiście wykonywać⁹.

Środki zabezpieczające mogą być stosowane zamiast kary w sytuacji, gdy pociągnięcie sprawcy do odpowiedzialności karnej nie jest możliwe, np. z uwagi na brak winy, a także obok kary, w przypadku, gdy ich orzeczenie zapewnia skuteczniejsze zabezpieczenie społeczeństwa, przede wszystkim dzięki podjętym działaniom terapeutycznym oraz resocjalizacyjnym w trakcie odbywania kary. Środki tego rodzaju mogą być stosowane również po odbyciu kary, jako tzw. środki postpenalne, jeżeli samo odbycie kary za przestępstwo skarbowe nie uzasadnia stwierdzenia braku niebezpieczeństwa pochodzącego ze strony sprawcy i niezbędne jest podjęcie kroków zmierzających do jego zniwelowania¹⁰.

2. Podmiotowe kryteria orzekania środków zabezpieczających

Katalog sprawców, wobec których mogą zostać orzeczone środki zabezpieczające został sprecyzowany w art. 93c k.k., który na mocy art. 20 § 2 k.k.s. stosowany jest w sprawach karnych skarbowych. Środki tego rodzaju, na gruncie k.k.s., można orzec wobec trzech kategorii sprawców¹¹:

- 1) co do którego umorzono postępowanie o czyn zabroniony popełniony w stanie niepoczytalności (art. 93c pkt 1 k.k. w zw. z art. 20 § 2 k.k.s.);
- 2) w razie skazania za przestępstwo popełnione w stanie ograniczonej poczytalności, niezależnie od rodzaju oraz wymiaru orzeczonej wobec niego sankcji (art. 93c pkt 2 k.k. w zw. z art. 20 § 2 k.k.s.);

---

⁸ W. Świada, *Prawo karne*, Warszawa 1986, s. 373.

⁹ P. Zakrzewski, *Środki zabezpieczające*, (w:) W. Wróbel (red.), *Nowelizacja prawa karnego 2015*, Komentarz, Kraków 2015, s. 707–709. Artykuł 244b k.k. stanowi: „§ 1. Kto nie stosuje się do określonych w ustawie obowiązków związanych z orzecznym wobec niego środkiem zabezpieczającym podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2”.

¹⁰ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, VII kadencja, druk sejm. Nr 2393, <https://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=2393>, data dostępu: 2 stycznia 2024 r.

¹¹ W art. 93c k.k. w zw. z art. 20 § 2 k.k.s. jest mowa o „sprawcy”. Mimo takiego uregulowania uznać należy, że środki zabezpieczające mogą być stosowane wobec wszystkich grup podmiotów wskazanych w art. 9 § 1 k.k.s., a zatem wobec sprawcy pojedynczego, współsprawcy, sprawcy polecającego, a także wobec sprawcy kierowniczego. Środki zabezpieczające, na gruncie k.k.s., mogą zostać orzeczone także wobec podżegacza (art. 18 § 2 k.k. w zw. z art. 20 § 2 k.k.s.), jak i pomocnika (art. 18 § 3 k.k. w zw. z art. 20 § 2 k.k.s.).

3) w razie skazania za przestępstwo popełnione w związku z uzależnieniem od alkoholu, środka odurzającego lub innego podobnie działającego środka (art. 93c pkt 5 k.k. w zw. z art. 20 § 2 k.k.s.).

Pozostały krąg podmiotów wskazanych w art. 93c, a to w pkt 3 i 4 k.k., co do których można orzec środki zabezpieczające, nie znajduje zastosowania do sprawców przestępstw skarbowych oraz wykroczeń skarbowych. Stąd za wystarczające należałoby uznać odesłanie w treści art. 20 § 2 k.k.s. do zapisów zawartych jedynie w art. 93c pkt 1, 2 i 5 k.k., a nie pełnego brzmienia tego przepisu.

Pojęcie niepoczytalności, a także poczytalności ograniczonej zostało unormowane w sposób autonomiczny na gruncie k.k.s. odpowiednio w art. 11 § 1 k.k.s. (niepoczytalność) oraz art. 11 § 2 k.k.s. (poczytalność ograniczona). Zawarte w wymienionych tu przepisach definicje niepoczytalności oraz poczytalności ograniczonej są tożsame z definicjami tych pojęć egzystującymi na gruncie art. 31 § 1 oraz art. 31 § 2 k.k.

O niepoczytalności, jako okoliczności wyłączającej winę mowa, jak już wspomniano, w art. 11 § 1 k.k.s. Jak wskazano w treści tego przepisu: „Nie popełnia przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego kto, z powodu choroby psychicznej, upośledzenia umysłowego lub innego zakłócenia czynności psychicznych, nie mógł w czasie czynu rozpoznać jego znaczenia lub pokierować swoim postępowaniem”¹². Wskazane w tym przepisie przyczyny oraz następstwa niepoczytalności przedstawiono w sposób alternatywny. Dla jej przyjęcia wystarcza zaistnienie jednego z powodów, o jakich mowa w art. 11 § 1 k.k.s., a zatem choroby psychicznej¹³, upośledzenia

¹² Ciekawą definicję niepoczytalności sformułował SA w Warszawie w wyroku z dnia 29 czerwca 2016 r., w którym wskazano: „Przepis art. 31 k.k. (art. 11 § 1 k.k.s. – uwaga Autora) określa niepoczytalność za pomocą tzw. metody psychiatryczno-psychologicznej. Niepoczytalność jest zatem definiowana jako stan, w którym osoba z powodu choroby psychicznej, upośledzenia umysłowego lub innego zakłócenia czynności psychicznych, nie mogła w czasie czynu rozpoznać jego znaczenia lub pokierować swoim postępowaniem. Dla przyjęcia niepoczytalności jest niezbędne ustalenie, czy z powodu jednej z wymienionych przyczyn psychiatrycznych wystąpił połączony z więzią przyczynową skutek psychologiczny w postaci zarówno niemożności rozpoznania znaczenia czynu (niemożność rozpoznania znaczenia czynu oznacza również niemożność kierowania postępowaniem), jak również niemożności pokierowania swoim postępowaniem (przy zachowanej zdolności rozpoznania znaczenia czynu); w praktyce oba wskazane elementy, tj. niezdolność do rozpoznania znaczenia czynu i niezdolność do pokierowania swoim postępowaniem występują łącznie. Ewentualna niepoczytalność winna być ustalana w ścisłym powiązaniu z konkretnym czynem sprawcy” – wyrok SA w Warszawie z dnia 29 czerwca 2016 r., sygn. II AKa 129/16, LEX nr 2171295.

¹³ Choroba psychiczna, określana mianem „psychozy”, jest schorzeniem psychicznym o rozmaitych przyczynach, charakterystyczną cechą, którego są zmiany funkcji psychicznych o charakterze patologicznym, te zaś charakteryzują się różnymi objawami, np. urojeniami, zaburzeniami świadomości, pamięci, czy też myślenia. Choroba psychiczna ma charakter postępujący. Nie powoduje ona globalnego obniżenia funkcjonowania człowieka, lecz zaburza poszczególne je-

umyślowego¹⁴ lub innego zakłócenia czynności psychicznych¹⁵, a także jednego spośród wskazanych w tym przepisie następstw, czyli niemożności rozpoznania znaczenia czynu¹⁶ lub niemożności pokierowania swoim postępowaniem¹⁷. Treść art. 11 § 1 k.k.s. wskazuje, że niepoczytalność nie jest kategorią abstrakcyjną, ale każdorazowo dotyczy konkretnego czynu zabronionego oraz czasu jego popełnienia.

Niepoczytalność jest okolicznością jaka wyłącza winę w sytuacji, gdy wystąpi w czasie kiedy sprawca zachowania jakie jest penalizowane przez konkretny przepis części szczególnej k.k.s. wypełnia jego ustawowe znamiona. Czas ten należy rozumieć, stosownie do treści art. 2 § 1 k.k.s., jako czas, w którym nastąpiło zachowanie sprawcy, które z kolei może przybrać formę działania lub zaniechania. Z tego też powodu wcześniejsza lub późniejsza niemożność rozpoznania znaczenia czynu lub pokierowania swoim postępowaniem nie ma znaczenia dla wyłączenia przestępności. Dlatego też na organach prowadzących postępowanie karne skarbowe spoczywa obowiązek, by w pierwszej kolejności ustalić, czy zachowanie sprawcy wypełniło znamiona konkretnego czynu zabronionego o jakim mowa w części szczególnej k.k.s. W przypadku twierdzącej odpowiedzi na to pytanie następnym krokiem jest rozważenie kwestii wpływu stanu psychicznego autora takiego zachowania na możliwość przypisania mu winy.

Środki zabezpieczające mogą zostać zastosowane również do sprawców przestępstw skarbowych popełnionych w stanie ograniczonej poczytalności. Źródłem takiego stanu może być choroba psychiczna, upośledzenie umysłowe lub inne zakłócenie czynności psychicznych. Ograniczenie poczytal-

---

go aspekty, np. myślenie. Przykładowe choroby psychiczne to: paranoja (obłąd), schizofrenia, psychoza dwubiegunowa maniacko-depresyjna (cyklofrenia), padaczka.

¹⁴ Upośledzenie umysłowe, w odróżnieniu od choroby psychicznej, ma charakter niepostępujący. Jego następstwem jest obniżenie ogólne sprawności intelektualnej. Upośledzenie najczęściej przybiera postać niedorozwoju umysłowego (oligofrenii), które jest w zasadzie wrodzonym upośledzeniem funkcji psychicznych, przede wszystkim intelektualnych, czego podstawowym objawem jest niski poziom inteligencji. Niedorozwój może być także następstwem mechanicznych urazów, w wyniku których doszło do zaniku niektórych funkcji mózgu. Może mieć zatem również charakter defektu nabytego, a nie jedynie wrodzonego.

¹⁵ Inne zakłócenia czynności psychicznych to także i takie zaburzenia, u podłoża których nie leżą defekty wrodzone ani procesy chorobowe, ale takie które są efektem z reguły krótkich i przemijających reakcji organizmu na konkretne bodźce zewnętrzne i wewnętrzne, np. zatrucie alkoholem, lekami, truciznami, silne afekty, menstruacja, ciąża, poród, hipnoza, zapalenie opon mózgowych, menopauza.

¹⁶ Niemożność rozpoznania znaczenia czynu polega w sferze prawnej na tym, że sprawca nie rozpoznaje, że popełnia czyn zabroniony, w sferze faktycznej natomiast na tym, że sprawca nie rozpoznaje, że przez swoje zachowanie może wyrządzić szkodę (krzywdę).

¹⁷ Niemożność pokierowania swoim postępowaniem polega na braku zdolności do podjęcia decyzji o określonym zachowaniu się i poddania zachowania kontroli intelektualnej. Sprawca, w takim przypadku, nie jest w stanie zachować się zgodnie z obowiązującymi standardami społecznymi w sposób adekwatny do rozpoznanego przez siebie znaczenia czynu.

ności nie jest okolicznością wyłączającą winę, sprawca który działa w takim stanie ma zdolność do zawinienia, popełnia zatem przestępstwo. Jest to natomiast okoliczność jaka umniejsza winę, czyli obniża jej stopień, co powinno znaleźć swoje odzwierciedlenie w wymiarze kary. Na sądzie orzekającym, w przypadku podejrzenia tego rodzaju anomalii na odcinku poczytalności, spoczywa obowiązek poczynienia dokładnych w tym kierunku ustaleń przy pomocy biegłych psychiatrów oraz wyciągnięcia z nich odpowiednich wniosków¹⁸. Stan ograniczonej poczytalności o jakim mowa w art. 11 § 2 k.k.s. stanowi na tyle istotny element strony podmiotowej czynu, że powinien każdorazowo znaleźć odzwierciedlenie w opisie czynu jaki przypisany został oskarżonemu, a także w jego kwalifikacji prawnej¹⁹.

Kolejną z kategorii podmiotów wymienionych w art. 93c k.k. w zw. z art. 20 § 2 k.k.s. stanowią sprawcy, którzy popełnili przestępstwo skarbowe w związku z uzależnieniem od alkoholu, środka odurzającego lub innego podobnie działającego środka.

3. Katalog środków zabezpieczających w kodeksie karnym skarbowym

3.1. Uwagi ogólne

Kodeks karny skarbowy, precyzując katalog środków zabezpieczających, rozróżnia środki zabezpieczające przewidziane za przestępstwa skarbowe (art. 22 § 3 k.k.s.) oraz środek zabezpieczający jaki może zostać orzeczony w razie popełnienia wykroczenia skarbowego (art. 47 § 4 k.k.s.).

Artykuł 22 § 3 k.k.s. zawiera zamknięty katalog środków zabezpieczających za przestępstwa skarbowe, którymi są:

- 1) elektroniczna kontrola miejsca pobytu;
- 2) terapia;
- 3) terapia uzależnień;
- 4) pobyt w zakładzie psychiatrycznym;
- 5) przepadek;

¹⁸ Jak wskazał SN: „Niepoczytalność i poczytalność ograniczona stanowią dwa przeciwstawne bieguny w ocenie stanu psychicznego sprawcy. Pomiedzy nimi istnieją stany pośrednie, w których odchylenia od normy mają rozmaite nasilenie [...]. Osoba o ograniczonej poczytalności jest odpowiedzialna za popełnione przez nią przestępstwa, przy czym może być ukarana łagodniej niżby to wynikało z sankcji przepisu szczególnego ustawy karnej. Dlatego też obowiązkiem sądu [...] w wypadkach podejrzenia zaistnienia tego rodzaju anomalii [...] jest poczynienie dokładnych w tym kierunku ustaleń z pomocą biegłych psychiatrów i wyciągnięcie z nich odpowiednich wniosków” – wyrok SN z dnia 16 listopada 1973 r., sygn. III KR 257/73, LEX nr 21585.

¹⁹ Wyrok SN z dnia 11 września 2008 r., sygn. IV KK 288/08, OSNKW 2008, nr 12, poz. 98; wyrok SN z dnia 28 października 1968 r., sygn. IV KR 188/68, OSNKW 1969, nr 5, poz. 52.

6) zakazy wymienione w art. 22 § 2 pkt 5 k.k.s., a zatem: zakaz prowadzenia określonej działalności gospodarczej, zakaz wykonywania określonego zawodu lub zakaz zajmowania określonego stanowiska.

Warto zwrócić uwagę, że środki zabezpieczające o jakich mowa w art. 22 § 3 pkt 1–4 k.k.s. uszeregowane zostały według kryterium rosnącej dolegliwości, a zatem od środków najbardziej łagodnych, najmniej wkraczających w sferę praw człowieka, aż po wydatnie ingerujące w wolność jednostki. Te środki zabezpieczające traktowane są jako środki zabezpieczające *sensu stricto*. W przepisie art. 22 § 3 pkt 1–4 k.k.s. wskazano najpierw środki o charakterze wolnościowym, a wśród nich na pierwszym miejscu wymieniono środek o charakterze nielecniczym, zwany również w doktrynie środkiem o charakterze nadzorującym²⁰, następnie zaś środki o charakterze leczniczym, zwane również środkami o charakterze terapeutycznym oraz prewencyjnym²¹ (art. 22 § 3 pkt 2–4 k.k.s.), a wśród nich środek o charakterze izolacyjnym (art. 22 § 3 pkt 4 k.k.s.). Ponadto, w przepisie tym, wyeksponowano środki o charakterze nielecniczym, zwane również środkami o charakterze administracyjnym²² (art. 22 § 3 pkt 5 k.k.s. i art. 22 § 3 pkt 6 k.k.s. w zw. z art. 22 § 2 pkt 5 k.k.s.).

Kodeks karny skarbowy zawiera jedynie katalog środków zabezpieczających. Jeżeli zaś chodzi o problematykę przesłanek ogólnych oraz zasad orzekania środków tego rodzaju, podmiotowych kryteriów oraz czasu orzekania kwestie te unormowane zostały w art. 93b–93g k.k.s., które znajdują, na mocy art. 20 § 2 k.k.s., odpowiednie zastosowanie na gruncie prawa karnego skarbowego.

Natomiast odnośnie do wykroczeń skarbowych ustawodawca przewidział możliwość orzeczenia wobec sprawców tego rodzaju czynów jednego środka zabezpieczającego, jakim jest przepadek przedmiotów (art. 47 § 4 k.k.s.).

3.2. Elektroniczna kontrola miejsca pobytu

Przechodząc do charakterystyki poszczególnych środków zabezpieczających jakie mogą zostać orzeczone wobec sprawcy czynu zabronionego wskazać należy, że pierwszy spośród środków tego rodzaju jaki wymieniony jest w art. 22 § 3 pkt 1 k.k.s., czyli elektroniczna kontrola miejsca pobytu, to środek zabezpieczający o charakterze kontrolnym, prewencyjnym (art. 93e k.k. w zw. z art. 20 § 2 k.k.s.). Sprawca, wobec którego orzeczono ten środek zabezpieczający jest zobowiązany do poddania się nieprzerwanej, bieżącej, kontroli miejsca swojego pobytu, która sprawowana jest za pomocą urządzeń technicznych, w tym noszonego nadajnika. Ten środek zabezpieczający jest reali-

---

²⁰ J. Sawicki, (w:) J. Sawicki, G. Skowronek, Prawo karne skarbowe, Zagadnienia materialnoprawne, procesowe i wykonawcze, Warszawa 2017, s. 141.

²¹ *Ibidem*.

²² *Ibidem*.

zowany w systemie dozoru elektronicznego, stąd tryb jego wykonywania normują przepisy rozdziału VII a k.k.w. (art. 43a–43zae k.k.w. w zw. z art. 178 § 1 k.k.s.). Jak wskazano w art. 43c § 1 zd. 2 k.k.w. w zw. z art. 178 § 1 k.k.s. środki karne oraz zabezpieczające w systemie dozoru elektronicznego wykonuje się jako dozór zbliżeniowy lub mobilny. Zasadnie przyjmuje się w doktrynie, że elektroniczna kontrola miejsca pobytu przybiera postać dozoru mobilnego.

3.3. Terapia i terapia uzależnień

Kolejnym środkiem zabezpieczającym jest terapia (art. 22 § 3 pkt 2 k.k.s.), czyli psychoedukacja poznawczo-behawioralna, która realizowana jest najczęściej w zakładach karnych oraz różne formy psychoterapii, realizowane w warunkach wolnościowych, a także farmakoterapia.

Z kolei terapia uzależnień, o jakiej mowa w art. 22 § 3 pkt 3 k.k.s., to leczenie odwykowe²³.

Zasadniczym obowiązkiem sprawcy, wobec którego orzeczono środek zabezpieczający w postaci terapii jest stawiennictwo we wskazanej przez sąd placówce w terminach wyznaczonych przez lekarza psychiatrę, seksuologa lub terapeutę, którzy prowadzą terapię i poddanie się terapii farmakologicznej zmierzającej do osłabienia popędu seksualnego, poprzez podawanie środków farmakologicznych obniżających popęd seksualny, przede wszystkim na skutek obniżenia poziomu testosteronu w organizmie, psychoterapii, która polega na objęciu sprawcy oddziaływaniem leczniczym przy wykorzystaniu metod określonych jako psychologiczne, środowiskowe (np. rozmowa, refleksja terapeutyczna) lub psychoedukacji, która polega na przekazywaniu sprawcy wiedzy na temat funkcjonowania człowieka w różnych okolicznościach życiowych oraz warunkach społecznych i trudności z tym związanych, w celu poprawy jego funkcjonowania w społeczeństwie (art. 93f § 1 k.k. w zw. z art. 20 § 2 k.k.s.).

Terapia wykonywana jest w podmiotach leczniczych, które są placówkami udzielającymi świadczeń zdrowotnych w zakresie farmakoterapii, psychoterapii lub psychoedukacji. Jest ona zatem realizowana w warunkach ambulatoryjnych i ma charakter wolnościowy.

Na gruncie k.k.s., mając na uwadze specyfikę przestępstw skarbowych, nie znajdzie w ogóle zastosowania terapia farmakologiczna zmierzająca do osłabienia popędu seksualnego. Zaaprobować należy, w tym miejscu, stanowisko zaprezentowane przez P. Góralskiego, który podnosi, że uregulowanie jakie zawarte zostało przez ustawodawcę w art. 93f § 1 k.k. (i odpowiednio w art. 93f § 1 k.k. w zw. z art. 20 § 2 k.k.s.) zostało sformułowane w sposób wadliwy, albowiem wynika z niego, że terapia w postaci leczenia farmakologicznego znajduje zastosowanie jedynie do sprawców, którzy wy-

---

²³ I. Zduński, *op. cit.*, s. 52.

kazują zaburzenia preferencji seksualnych, skoro celem aplikowania środków farmakologicznych ma być osłabienie popędu seksualnego. Środek zabezpieczający w postaci terapii w takiej formie powinien natomiast być stosowany także wobec sprawców dotkniętych chorobami psychicznymi, zdradzających objawy upośledzenia umysłowego, nerwice oraz zaburzenia osobowościowe, np. w celu obniżenia napięcia psychicznego, zmniejszenia poziomu lęku lub odczuwanej agresji²⁴.

Podstawowym obowiązkiem sprawcy wobec, którego orzeczono środek zabezpieczający w postaci terapii uzależnień jest stawiennictwo we wskazanej przez sąd placówce leczenia odwykowego, w której ma zostać przeprowadzona terapia uzależnień i poddanie się leczeniu uzależnienia od alkoholu, środka odurzającego lub innego podobnie działającego środka. Stawiennictwo to powinno nastąpić w terminach jakie wyznaczone zostały przez lekarza, który będzie prowadzić terapię uzależnień (art. 93f § 2 k.k. w zw. z art. 20 § 2 k.k.s.).

Terapia uzależnień wykonywana jest w podmiotach leczniczych, które udzielają świadczeń zdrowotnych w zakresie leczenia uzależnień (placówki leczenia odwykowego)²⁵.

---

²⁴ P. Góralski, *Terapia sprawców czynów zabronionych jako forma środka zabezpieczającego* (art. 93a § 1 pkt 2 k.k.), *Prokuratura i Prawo* 2019, nr 2, s. 18.

²⁵ Na podstawie art. 71 ust. 1 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (tekst jedn. Dz. U. z 2023 r., poz. 1939, dalej: u.p.n.) w razie skazania osoby uzależnionej za przestępstwo pozostające w związku z używaniem środka odurzającego, substancji psychotropowej lub nowej substancji psychoaktywnej na karę pozbawienia wolności, której wykonanie warunkowo zawieszono, sąd zobowiązuje skazanego do poddania się leczeniu lub rehabilitacji w podmiocie leczniczym w rozumieniu przepisów o działalności leczniczej (ustawa z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej, tekst jedn. Dz. U. z 2023 r., poz. 991, ze zm.) i oddaje go pod dozór wyznaczonej osoby, instytucji lub stowarzyszenia. W przypadku skazania osoby uzależnionej, z uwzględnieniem warunków określonych w art. 71 ust. 1 u.p.n., na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania, sąd może orzec umieszczenie sprawcy przed wykonaniem kary w odpowiednim podmiocie leczniczym (art. 71 ust. 3 u.p.n.). Czasu pobytu w podmiocie leczniczym nie określa się z góry, nie może on jednak być dłuższy niż 2 lata. O zwolnieniu z podmiotu leczniczego rozstrzyga sąd na podstawie wyników leczenia lub rehabilitacji. Jeżeli skazany nie poddaje się leczeniu lub rehabilitacji albo dopuszcza się rażącego naruszenia regulaminu podmiotu leczniczego, zwolnienie może nastąpić także na wniosek podmiotu leczniczego (art. 71 ust. 4 u.p.n.). Sąd natomiast rozstrzyga, po zakończeniu leczenia lub rehabilitacji, czy orzeczoną karę pozbawienia wolności należy wykonać (art. 71 ust. 5 u.p.n.). Art. 74 u.p.n. stanowi, że w zakresie uregulowanym w rozdziale 7 tego aktu normatywnego nie stosuje się środków zabezpieczających określonych w art. 93a § 1 pkt 1–3 k.k. w odniesieniu do sprawców, o których mowa w art. 93c pkt 5 k.k., a zatem wobec sprawców skazanych za przestępstwo popełnione w związku z uzależnieniem od środka odurzającego lub innego podobnie działającego środka. Wskazana tu regulacja zawarta w u.p.n. stanowi *lex specialis* w stosunku do nieizolacyjnych środków zabezpieczających orzekanych w oparciu o przepisy rozdziału X k.k. Kierując się zatem przytoczoną tu dyrektywą sąd skazując osobę uzależnioną za przestępstwo, które pozostaje w związku z używaniem środka odurzającego, substancji psychotropowej lub nowej substancji psychoak-

Terapia uzależnień nie uwzględnia, tak jak i terapia, specyficzności przestępstw skarbowych, czego znamienym przykładem jest np. pominięcie w art. 93f § 2 k.k. w zw. z art. 20 § 2 k.k.s. uzależnienia od hazardu²⁶.

tywnej na karę pozbawienia wolności, której wykonanie warunkowo zawieszono, musi zobowiązać takiego skazanego do poddania się leczeniu lub rehabilitacji w podmiocie leczniczym w rozumieniu przepisów o działalności leczniczej i oddać go pod dozór wyznaczonej osoby, instytucji lub stowarzyszenia. Co prawda w art. 70 u.p.n. mowa jest o przestępstwie, a nie przestępstwie skarbowym, nie ma jednak, w mojej ocenie, żadnych przeszkód, by przepis ten znalazł swoje zastosowanie również do zachowań penalizowanych przez k.k.s., a będących przestępstwami skarbowymi. Warunkiem *sine qua non* jego zastosowania wobec sprawcy przestępstwa skarbowego będzie skazanie osoby uzależnionej (Przez uzależnienie rozumieć należy, zgodnie z brzmieniem art. 4 pkt 29 u.p.n.: „zespół zjawisk psychicznych lub somatycznych wynikających z działania środków odurzających, substancji psychotropowych, środków zastępczych lub nowych substancji psychoaktywnych na organizm ludzki, charakteryzujący się zmianą zachowania lub innymi reakcjami psychofizycznymi i koniecznością używania stale lub okresowo tych środków lub substancji w celu doznania ich wpływu na psychikę lub dla uniknięcia następstw wywołanych ich brakiem”), za przestępstwo skarbowe pozostające w związku z używaniem środka odurzającego, substancji psychotropowej lub nowej substancji psychoaktywnej. Przepis art. 71 u.p.n. nie ogranicza bowiem zastosowania instytucji o jakiej w nim mowa wyłącznie do przestępstw jakie penalizowane są w tym akcie normatywnym. Skoro zatem może znaleźć on swoje zastosowanie do uzależnionego sprawcy przestępstwa powszechnego to nie powinno być wątpliwości, że stosowany może być również do sprawcy przestępstwa skarbowego. Wymieniony w k.k.s. środek zabezpieczający w postaci terapii uzależnień może zostać zastosowany wobec sprawcy uzależnionego od alkoholu, przede wszystkim, jeżeli popełnił on przestępstwo w związku z uzależnieniem od alkoholu. Natomiast terapia uzależnień o jakiej mowa w art. 22 § 3 pkt 3 k.k.s. znajdzie zastosowanie, wyłączając realizację u.p.n. wobec tych przestępców uzależnionych od substancji psychoaktywnych innych niż alkohol, którzy nie popełnili przestępstwa w związku z używaniem tego rodzaju substancji. Zatem kodeksowy środek zabezpieczający w postaci terapii uzależnień (art. 22 § 3 pkt 3 k.k.s.) może zostać wdrożony także wobec przestępców uzależnionych od środka odurzającego, substancji psychotropowej lub nowej substancji psychoaktywnej, pod warunkiem, że będąc osobami uzależnionymi, nie dopuścili się oni czynu zabronionego pod wpływem narkotyku lub w celu jego zdobycia, natomiast spełniają oni kryteria typologiczne wskazane w art. 93c pkt 1, 2 lub 5 k.k. w zw. z art. 20 § 2 k.k.s. – por. P. G ó r a l s k i, Podstawowe problemy wykładni przepisów poświęconych środkowi zabezpieczającemu w postaci terapii uzależnień (art. 93a § 1 pkt 3 k.k.), *Przeгляд Sądowy* 2018, nr 7–8, s. 50–62. Dodać należy, że środki zabezpieczające wymienione w art. 22 § 3 pkt 1–3 k.k.s., a przede wszystkim terapię uzależnień można orzec wobec sprawcy uzależnionego, którego skazano za przestępstwo skarbowe jakie pozostaje w związku z używaniem środka zastępczego, definicję którego zamieszczono w art. 4 pkt 27 u.p.n. Wspomniany bowiem art. 74 tego aktu prawnego wyłącza zastosowanie art. 93a § 1 pkt 1–3 k.k., odpowiednikiem którego jest art. 22 § 3 pkt 1–3 k.k.s., wobec osób uzależnionych tylko w zakresie jaki obejmuje swoim zakresem rozdział 7 u.p.n. Możliwe jest także orzeczenie środków zabezpieczających wskazanych w art. 22 § 3 pkt 1–3 k.k.s. wobec osób uzależnionych od substancji psychoaktywnych jakie skazane zostały na grzywnę lub karę ograniczenia wolności za przestępstwo skarbowe, które pozostaje w związku z używaniem środka odurzającego, substancji psychotropowej lub nowej substancji psychoaktywnej.

²⁶ K. Małecką-Kowalczyk, *Katalog środków zabezpieczających w Kodeksie karnym skarbowym*, Probacja 2015, nr 4, s. 103–104. Zjawisko uzależnienia od hazardu uznawane

Jednoznaczne wskazanie przez prawodawcę terapii oraz terapii uzależnień jako odmiennych środków zabezpieczających sytuuje po stronie sądu obowiązek wskazania w treści orzeczenia, czy orzeka wobec sprawcy terapię, czy też terapię uzależnień. Natomiast wybór odpowiedniej formy oraz rodzaju terapii pozostawiony został specjalistom z dziedziny medycyny lub psychologii (lekarz psychiatra, seksuolog, terapeuta, lekarz). „Powinna ona być – jak podkreśla się w doktrynie – realizowana zgodnie z aktualnym stanem wiedzy medycznej i psychologicznej z uwzględnieniem wszystkich współczesnych zasad i procedur, w ramach systemu, który ze swej natury i adekwatnie do aktualnego stanu nauki ma charakter kompleksowego i interdyscyplinarnego modelu leczenia”²⁷.

3.4. Pobyt w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym

Środek zabezpieczający w postaci pobytu w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym jest jedynym przewidzianym w k.k.s. środkiem zabezpieczającym o charakterze izolacyjnym²⁸. Środek ten, jak wskazuje art. 93b § 5 k.k. w zw. z art. 20 § 2 k.k.s., jest orzekany jedynie w wypadkach określonych w ustawie, które z kolei wskazane są w art. 93g k.k. w zw. z art. 20 § 2 k.k.s.

Zgodnie z dyspozycją art. 93g § 1 k.k. w zw. z art. 20 § 2 k.k.s., sąd orzeka środek zabezpieczający w postaci pobytu w odpowiednim zakładzie psychiatrycznym wobec sprawcy, co do którego umorzono postępowanie o czyn zabroniony popełniony w stanie niepoczytalności, określonej w art. 11 § 1 k.k.s., jeżeli istnieje wysokie prawdopodobieństwo, że popełni on ponownie czyn zabroniony o znacznej, a zatem nieprzeciętnej, dużej społecznej szkodliwości. Z powyższego wynika, że przesłanką szczególną orzeczenia tego środka zabezpieczającego jest: popełnienie przez niepoczytalnego sprawcę czynu zabronionego o znacznej społecznej szkodliwości w związku z chorobą psychiczną lub upośledzeniem umysłowym oraz wysokie, a zatem graniczące z pewnością, prawdopodobieństwo²⁹, że po-

---

jest za osobne zaburzenie psychiczne, polegające na często powtarzającym się uprawianiu hazardu, który przeważa w życiu człowieka ze szkodą dla wartości oraz zobowiązań społecznych, zawodowych, materialnych i rodzinnych. Jest ono bardzo często powiązane z naruszeniem norm społecznych i prawnych.

²⁷ J. K. Gierowski, (w:) L. K. Paprzycki (red.), System prawa karnego, Środki zabezpieczające, Tom 7, Warszawa 2012, s. 41–42.

²⁸ Przez zakład psychiatryczny o jakim mowa w art. 93a § 1 pkt 4 k.k. w zw. z art. 20 § 2 k.k.s. rozumie się podmiot leczniczy udzielający świadczeń opieki zdrowotnej w zakresie opieki psychiatrycznej (art. 200 § 1 k.k.w. w zw. z art. 178 § 1 k.k.s.). Zakłady psychiatryczne o jakich tutaj mowa dzielą się na zakłady, które dysponują warunkami: 1) podstawowego zabezpieczenia; 2) wzmocnionego zabezpieczenia; 3) maksymalnego zabezpieczenia (art. 200 § 2 k.k.w. w zw. z art. 178 § 1 k.k.s.).

²⁹ Postanowienie SA w Lublinie z dnia 27 stycznia 2010 r., sygn. II AKz w 9/10, LEX nr 658908; postanowienie SA w Lublinie z dnia 7 lipca 2010 r., sygn. II AKz w 535/10, LEX nr 628247.

pełni on ponownie czyn zabroniony o znacznej społecznej szkodliwości w związku z chorobą psychiczną lub upośledzeniem umysłowym. Zastosowanie tego środka zabezpieczającego musi być poprzedzone ustaleniem, że podejrzany jest w istocie sprawcą zarzucanego mu czynu. Oceny w tym zakresie sąd powinien dokonać tak w oparciu o zgromadzony w toku postępowania materiał dowodowy, jak również w oparciu o wyjaśnienia podejrzanego złożone na posiedzeniu sądu, jeżeli stan zdrowia pozwala mu na wzięcie w nim udziału³⁰. Kolejną przesłanką do zastosowania środka zabezpieczającego o jakim mowa w art. 93g k.k. w zw. z art. 20 § 2 k.k.s. jest istnienie „wysokiego prawdopodobieństwa”, że sprawca popełni ponownie czyn zabroniony. Ustawodawca wymaga w tym przypadku wysokiego prawdopodobieństwa, a zatem prawdopodobieństwa, które graniczy z pewnością. Okolicznością wskazującą na możliwość wysokiego prawdopodobieństwa ponownego popełnienia czynu zabronionego może być np. bezkrytyczny stosunek sprawcy do własnych uprzednich doznań psychotycznych, gdy nie dostrzega on potrzeby leczenia się i nie ma zamiaru leczyć się w przyszłości³¹. Czyn, co do którego istnieje wysokie prawdopodobieństwo ponownego jego popełnienia musi charakteryzować się znacznym stopniem społecznej szkodliwości, nie ma przy tym znaczenia czy w grę wchodzi popełnienie takiego samego czynu, czy też czynu tego samego rodzaju w rozumieniu art. 53 § 12 k.k.s. Nie uzasadnia konieczności zastosowania tego środka zabezpieczającego popełnienie przez sprawcę czynu o innym stopniu społecznej szkodliwości niż wskazany w art. 93g § 1 k.k. w zw. z art. 20 § 2 k.k.s.³² Przesłanki oceny stopnia społecznej szkodliwości dotyczą samego czynu, a nie zachowania sprawcy przed czynem³³. Ocena stopnia społecznej szkodliwości czynu następuje według kryteriów, o których mowa w art. 53 § 7 k.k.s. i powinna odnosić się ściśle do okoliczności związanych z samym czynem – z jego stroną podmiotową oraz przedmiotową. Musi być dokonana indywidualnie w stosunku do konkretnego czynu zabronionego³⁴. Stosownie do treści tego ostatniego przepisu przy ocenie stopnia społecznej szkodliwości czynu sąd bierze pod uwagę: „rodzaj i charakter zagrożonego lub naruszonego dobra, wagę naruszonego przez sprawcę obowiązku finansowego, wysokość uszczuplonej lub narażonej na uszczuplenie należności publicznoprawnej, sposób i okoliczności popełnienia czynu zabronionego,

³⁰ Wyrok SN z dnia 25 czerwca 1997 r., sygn. II KKN 216/96, Prokuratura i Prawo, dodatek „Orzecznictwo” 1998, nr 2, poz. 1.

³¹ Postanowienie SA w Krakowie z dnia 6 grudnia 2000 r., sygn. II AKz 460/00, Krakowskie Zeszyty Sądowe 2002, nr 11, poz. 9.

³² Postanowienie SN z dnia 17 grudnia 2010 r., sygn. V KK 383/10, LEX nr 685573.

³³ Postanowienie SN z dnia 12 czerwca 2019 r., sygn. V KK 237/18, LEX nr 2681277.

³⁴ Wyrok SN z dnia 8 grudnia 2004 r., sygn. II KK 210/04, Prokuratura i Prawo, dodatek „Orzecznictwo” 2005, nr 10, poz. 2.

jak również postać zamiaru, motywację sprawcy, rodzaj naruszonej reguły ostrożności i stopień jej naruszenia”. Wśród czynników wskazanych w tym przepisie próżno szukać zagrożenia ustawowego. Celem ustalenia stopnia społecznej szkodliwości czynu jest wyeliminowanie od internowania sprawców czynów o mniejszej społecznej szkodliwości, choćby rokowali powrót do takich czynów w przeszłości³⁵.

Ponadto, środek zabezpieczający w postaci umieszczenia w zakładzie psychiatrycznym może zostać orzeczony wobec sprawcy skazanego za przestępstwo popełnione w stanie ograniczonej poczytalności, o której mowa w art. 11 § 2 k.k.s. na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania, jeżeli istnieje wysokie prawdopodobieństwo, że popełni on czyn zabroniony o znacznej społecznej szkodliwości w związku z chorobą psychiczną lub upośledzeniem umysłowym (art. 93g § 2 k.k. w zw. z art. 20 § 2 k.k.s.). Pobyt w zakładzie psychiatrycznym orzeczony wobec sprawców skazanych za przestępstwo skarbowe popełnione w stanie ograniczonej poczytalności ma miejsce przed wykonaniem kary pozbawienia wolności, podczas przerwy w wykonywaniu kary tego rodzaju lub po jej wykonaniu. O zwolnieniu z zakładu rozstrzyga sąd na podstawie wyników leczenia (art. 202a § 1 k.k.w. w zw. z art. 178 § 1 k.k.s.). Sąd zobligowany jest zaliczyć na poczet kary okres pobytu skazanego w zakładzie. Skazanego można warunkowo zwolnić z odbycia reszty kary, jeżeli zostały spełnione warunki wskazane w art. 77 oraz art. 78 § 1 i 3 k.k. w zw. z art. 20 § 2 k.k.s., a wyniki leczenia za tym przemawiają. Dozór, w takim przypadku, jest obowiązkowy (art. 202a § 2 k.k.w. w zw. z art. 178 § 1 k.k.s.).

Przypadek o jakim mowa w art. 93g § 3 k.k. nie ma zastosowania do sprawców przestępstw skarbowych, stąd też za niezasadne uznać należy odwoływanie się przez art. 20 § 2 k.k.s. do całego art. 93g k.k., a nie jedynie jego dwóch pierwszych jednostek redakcyjnych.

3.5. Przepadek

Kolejnym środkiem zabezpieczającym egzystującym na gruncie k.k.s. jest przepadek, uregulowany w tym akcie prawnym w sposób autonomiczny. Orzeczenie środka tego rodzaju wobec sprawcy czynu zabronionego sklasyfikowanego w k.k.s. jako przestępstwo skarbowe może mieć miejsce w wypadkach określonych w art. 43 § 1 i 2 k.k.s., a zatem w sytuacjach, gdy:

- 1) sprawca dopuścił się czynu zabronionego w stanie niepoczytalności;
- 2) społeczna szkodliwość czynu jest znikoma;
- 3) zastosowano warunkowe umorzenie postępowania karnego;
- 4) zachodzi okoliczność wyłączająca ukaranie sprawcy czynu zabronionego;
- 5) zastosowano art. 5 § 2 k.k.s.;

---

³⁵ Postanowienie SN z dnia 4 listopada 2002 r., sygn. III KKN 269/01, LEX nr 56868.

6) umorzono postępowania karne skarbowe z powodu niewykrycia sprawcy.

Środek zabezpieczający o jakim tutaj mowa ma charakter administracyjny, nielecniczy, a jego orzekanie następuje fakultatywnie, co wynika wprost z treści art. 43 § 1 k.k.s., w którym wskazano, że: „przepadek przedmiotów wymieniony w art. 22 § 3 pkt 5 można orzec”. Z kolei katalog okoliczności, których wystąpienie skutkuje fakultatywnym przypadkiem ma charakter zamknięty (taksatywny).

Dopuszczenie się czynu zabronionego w stanie niepoczytalności oznacza jego popełnienie w warunkach wskazanych w art. 11 § 1 k.k.s. Przepisanie przestępstwa skarbowego jest w takiej sytuacji wyłączone ze względu na brak zawinienia. Tym samym nie sposób orzec wobec niepoczytalnego sprawcy środka karnego w postaci przypadku przedmiotów, gdyż sprawca taki nie popełnia przestępstwa skarbowego. Niemożność przypisania winy sprawcy czynu nie wyłącza natomiast stosowania wobec niego środków zabezpieczających (art. 17 § 3 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s.).

Spółeczna szkodliwość czynu to jeden z elementów struktury przestępstwa skarbowego (art. 1 § 1 k.k.s.). Nie jest natomiast przestępstwem skarbowym czyn, którego społeczna szkodliwość jest znikoma (art. 1 § 2 k.k.s.). W przypadku znikomego stopnia społecznej szkodliwości czynu, sąd może zastosować wobec jego sprawcy przepadek tytułem środka zabezpieczającego. Warunkiem badania społecznej szkodliwości czynu jest stwierdzenie jego bezprawności. Dla uznania znikomości stopnia społecznej szkodliwości czynu nie jest wymagane, aby owa znikomość była obustronna, tzn. aby dotknęła zarówno strony przedmiotowej, jak i podmiotowej³⁶.

Warunkowe umorzenie postępowania karnego skarbowego jest instytucją probacyjną, która polega na poddaniu sprawcy przestępstwa skarbowego próbie i rezygnacji ze skazania z uwago na pozytywną prognozę kryminologiczną (art. 22 § 2 pkt 8 lit. a oraz art. 41 k.k.s.). Zastosowanie tego środka probacyjnego nie daje możliwości orzeczenia środka karnego w postaci przypadku. Stąd też, w przypadku warunkowego umorzenia postępowania, wobec sprawcy przestępstwa skarbowego możliwe jest orzeczenie przypadku tytułem środka zabezpieczającego. Orzeczenie przypadku nie jest możliwe po korzystnym upływie okresu próby jaki związany jest z zastosowaniem tego środka probacyjnego. Z chwilą pomyślnego upływu okresu próby osoba, wobec której zastosowano ten środek probacyjny, przestaje w ogóle znajdować się w sferze oddziaływania systemu wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych skarbowych i nie można w stosunku do niej przedsięwziąć jakichkolwiek środków o charakterze prawnokarnym³⁷.

³⁶ Wyrok SN z dnia 12 lutego 2021 r., sygn. I KK 74/20, LEX nr 3146884.

³⁷ J. Ra g l e w s k i, Podstawy orzekania środków zabezpieczających o charakterze administracyjnym w kodeksie karnym z roku 1997, Prokuratura i Prawo 2002, nr 4, s. 47.

Przez okoliczności wyłączające ukaranie sprawcy, na które wskazuje art. 43 § 1 pkt 4 k.k.s., rozumieć natomiast należy przede wszystkim przypadki, w których ustawa wprost wskazuje na niepodleganie karze, np. czynny żal karny skarbowy o jakim mowa w art. 16 § 1 k.k.s., skuteczny czynny żal współdziałającego (art. 23 § 1 k.k. w zw. z art. 20 § 2 k.k.s.), jak również sytuacje obejmujące przedawnienie karalności³⁸ (a zatem ustanie możliwości ścigania i ukarania sprawcy z uwagi na odpowiednio długi upływ czasu od dnia popełnienia przestępstwa lub nastąpienia określonego w ustawie skutku – art. 44 k.k.s.), wyłączenie karalności na podstawie ustawy z dnia 25 czerwca 1997 r. o świadku koronnym³⁹, czy abolicję (czyli przebaczenie i puszczenie w niepamięć określonych typów przestępstw popełnionych w określonym czasie z mocy wyraźnych postanowień specjalnej ustawy abolicyjnej lub amnestyjnej).

Okolicznością jaka uzasadnia orzeczenie przypadku jako środka zabezpieczającego jest także zastosowanie art. 5 § 2 k.k.s., a zatem zastosowanie środków wychowawczych, leczniczych albo poprawczych przewidzianych dla nieletnich w stosunku do sprawcy, który popełnił przestępstwo skarbowe po ukończeniu 17 lat, a przed ukończeniem 18 lat.

Przepadek obejmuje wszystkie wskazane w art. 29 k.k.s. przedmioty, a zatem przedmioty pochodzące bezpośrednio z czynu zabronionego jako przestępstwo skarbowe (tzw. *fructa sceleris*), narzędzia lub inne przedmioty stanowiące mienie ruchome, które służyły lub były przeznaczone do popełnienia czynu zabronionego jako przestępstwo skarbowe (tzw. *instrumenta sceleris*), opakowania oraz przedmioty połączone z przedmiotami czynu zabronionego jako przestępstwo skarbowe w taki sposób, że nie można dokonać ich rozłączenia bez uszkodzenia któregokolwiek z tych przedmiotów (tzw. opakowania), a także przedmioty, których wytwarzanie, posiadanie, obrót, przechowywanie, przewóz, przenoszenie lub przesyłanie jest zabronione (tzw. przedmioty zakazane).

Przedmioty objęte przypadkiem stają się własnością Skarbu Państwa. Skarb Państwa staje się ich właścicielem z chwilą uprawomocnienia się orzeczenia, a zatem wówczas, gdy nie przysługują już od niego zwyczajne środki zaskarżenia, co wynika wprost z art. 43 § 3 k.k.s. w zw. z art. 31 § 4 k.k.s. Mimo że przepis art. 43 § 3 k.k.s. odwołuje się tylko do art. 31 § 4 k.k.s., to omawiając problematykę przypadku jako środka zabezpieczającego nie sposób pominąć np. art. 31 § 2 k.k.s. Jeżeli bowiem nie można orzec przypadku jako środka karnego, z uwagi na to, że przedmioty są własnością osoby trzeciej, a sprawca uzyskał je w drodze czynu zabronionego jako przestępstwo lub wykroczenie, to tak samo nie można orzec przypadku jako

---

³⁸ Postanowienie SN z dnia 30 lipca 2002 r., sygn. I KZP 18/02, OSNKW 2002, nr 9–10, poz. 76.

³⁹ Tekst jedn. Dz. U. z 2016 r., poz. 1197.

środka zabezpieczającego. Do przypadku jako środka zabezpieczającego znajduje także odpowiednie zastosowanie przepis art. 31 § 5 k.k.s., stosownie do treści, którego sąd, orzekając przepadek przedmiotów, a w szczególności napojów alkoholowych, produktów kosmetycznych lub produktów leczniczych, może zarządzić ich zniszczenie w całości albo w części, jeżeli sprzedaż tych przedmiotów jest niemożliwa, znacznie utrudniona, bądź też nieuzasadniona lub gdy przedmioty te nie odpowiadają warunkom dopuszczenia do obrotu w kraju określonym w odrębnych przepisach. Natomiast wykonanie orzeczenia sądu o przepadku wyrobów tytoniowych, suszu tytoniowego, płynu do papierosów elektronicznych i wyrobów nowatorskich oraz urządzeń i maszyn do ich produkcji lub pakowania następuje poprzez ich zniszczenie (art. 31 § 5 k.k.s.).

Przepadek przedmiotów jest jedynym środkiem zabezpieczającym jaki może zostać orzeczony w związku z popełnieniem przez sprawcę czynu sklasyfikowanego w k.k.s. jako wykroczenie skarbowe.

Przesłankami stosowania przypadku przedmiotów jako środka zabezpieczającego przy czynach będących wykroczeniami skarbowymi są:

- 1) dopuszczenie się czynu zabronionego w stanie niepoczytalności;
- 2) znikomy stopień społecznej szkodliwości czynu;
- 3) okoliczność wyłączająca ukaranie sprawcy czynu zabronionego;
- 4) umorzenie postępowania wobec niewykrycia sprawcy (art. 43 § 1 pkt 1, 2, 4 i § 2 w zw. z art. 47 § 4 k.k.s.).

Przedmioty objęte przypadkiem przy wykroczeniach skarbowych przechodzą na własność Skarbu Państwa z chwilą uprawomocnienia się orzeczenia (art. 31 § 4 w zw. z art. 43 § 3 w zw. z art. 47 § 4 k.k.s.).

3.6. Zakaz prowadzenia określonej działalności gospodarczej, wykonywania określonego zawodu lub zajmowania określonego stanowiska

Tytułem środka zabezpieczającego może zostać orzeczony zakaz prowadzenia określonej działalności gospodarczej⁴⁰, wykonywania określonego zawodu⁴¹ lub zajmowania określonego stanowiska⁴² (art. 22 § 3 pkt 6 k.k.s. w zw. z art. 22 § 2 pkt 5 k.k.s.), ale wyłącznie wobec niepo-

⁴⁰ Działalnością gospodarczą, stosownie do treści art. 3 ustawy z dnia 6 marca 2018 r. Prawo przedsiębiorców (tekst jedn. Dz. U. z 2023 r., poz. 221, ze zm.), jest zorganizowana działalność zarobkowa, wykonywana we własnym imieniu i w sposób ciągły.

⁴¹ Pojęcie „zawód” w judykaturze określane jest jako: „zajęcie zarobkowe wymagające określonych umiejętności, najczęściej potwierdzonych urzędowo” – postanowienie SN z dnia 28 maja 2001 r., sygn. III KKN 152/99, LEX nr 52000.

⁴² Przez zakaz zajmowania określonego stanowiska rozumieć trzeba pozycję zajmowaną przez obywatela w systemie instytucji państwowych i społecznych, a także prywatnych. Pozycję tę mogą wyznaczać określone funkcje, np. funkcja kierownicza, kontrolna, nadzorcza – postanowienie SN z dnia 5 lipca 2006 r., sygn. IV KK 177/06, Prokuratura i Prawo, dodatek „Orzecznictwo” 2006, nr 11, poz. 5.

czytalnego sprawcy czynu zabronionego o znamionach przestępstwa skarbowego i tylko wtedy, gdy jest to niezbędne dla ochrony porządku prawnego (art. 43 § 4 k.k.s.).

Celem tych środków jest zabezpieczenie społeczeństwa przed grożącym ze strony niepczytalnego sprawcy niebezpieczeństwem. Środki te, orzekane fakultatywnie, ograniczają sprawcę w jego swobodach związanych z życiem zawodowym. Przy orzekaniu tego rodzaju środków muszą zaistnieć okoliczności tego rodzaju, że zasadne jest przekonanie sądu, iż np. dalsze zajmowanie stanowiska, wykonywanie zawodu czy też prowadzenie określonej działalności gospodarczej przez sprawcę stwarza rzeczywiste zagrożenie popełnienia przez niego ponownie czynu zabronionego.

Zakazy o jakich tutaj mowa orzeka się bez określania terminu. Mogą zostać zatem orzeczone nawet bezterminowo. Sąd uchyla zakaz, jeżeli ustały przyczyny jego orzeczenia, a zatem nie ma już potrzeby jego utrzymywania ze względu na ochronę porządku prawnego (art. 43 § 5 k.k.s.).

Do wykonania orzeczonego tytułem środka zabezpieczającego zakazu wymienionego w art. 22 § 3 pkt 6 k.k.s. w zw. z art. 22 § 2 pkt 5 k.k.s. stosuje się odpowiednio art. 180–186 k.k.w. (art. 205 k.k.w. w zw. z art. 178 § 1 k.k.s.).

W k.k. przewidziano sytuację, w której podmiot nie stosuje się do orzeczonych wobec niego zakazów lub nakazów. Dobrem chronionym jest prawidłowe funkcjonowanie wymiaru sprawiedliwości w zakresie prawidłowego wykonania konkretnego orzeczenia sądu. Artykuł 244 k.k., stanowi, że kto nie stosuje się do orzeczonego przez sąd zakazu zajmowania stanowiska, wykonywania zawodu, prowadzenia działalności, prowadzenia pojazdów, wstępu do ośrodków gier i uczestnictwa w grach hazardowych, wstępu na imprezę masową, przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, nakazu okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym, zakazu kontaktowania się z określonymi osobami, zakazu zbliżania się do określonych osób lub zakazu opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu albo nie wykonuje zarządzenia sądu o ogłoszeniu orzeczenia w sposób w nim przewidziany, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

4. Zasady orzekania środków zabezpieczających

Do środków zabezpieczających w prawie karnym skarbowym znajduje odpowiednie zastosowanie poprzez art. 20 § 2 k.k.s. przepis art. 93b k.k., a także częściowo art. 93d k.k. Wymienione tu przepisy normują problematykę przesłanek ogólnych, zasad orzekania, a także czasu orzekania i stosowania oraz uchylania środków zabezpieczających.

Artykuł 93b § 1 k.k. w zw. z art. 20 § 2 k.k.s., statuuje jedną z kardynalnych zasad jakie towarzyszą orzekaniu środków zabezpieczających (zasada konieczności) wskazując na możliwość orzeczenia przez sąd środka tego rodzaju, jeżeli jest to konieczne, aby zapobiec ponownemu popełnieniu przez sprawcę czynu zabronionego. Użyty przez ustawodawcę, w treści tego przepisu, zwrot: „aby zapobiec ponownemu popełnieniu przez sprawcę czynu zabronionego” oznacza, że podstawowym warunkiem orzeczenia takiego środka jest ustalenie sprawstwa osoby, wobec której taki środek ma być zastosowany co do zarzuconego jej czynu⁴³.

Przesłanką następczą zastosowania środków zabezpieczających jest prawdopodobieństwo dalszego zagrożenia dla porządku prawnego ze strony osoby wobec, której środek tego rodzaju ma zostać orzeczony. Środek zabezpieczający o jakim mowa w art. 93a § 1 pkt 4 k.k. w zw. z art. 20 § 2 k.k.s., czyli pobyt w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym, można natomiast orzec tylko wówczas, gdy jest to niezbędne dla zapobieżenia ponownemu popełnieniu przez sprawcę czynu zabronionego o znacznej społecznej szkodliwości.

Z zasady konieczności wynika zatem, że stan sprawcy w chwili orzekania musi przedstawiać realne, w jakiejś czytelnej postaci zaktualizowane, zagrożenie dla porządku prawnego, a zastosowanie środka zabezpieczającego musi stanowić niezbędny sposób zapobieżenia ponownemu popełnieniu przez sprawcę czynu zabronionego, przy orzeczeniu pobytu w zakładzie psychiatrycznym natomiast, czynu zabronionego o znacznej społecznej szkodliwości. Chodzi o jednoznaczne ustalenie, że prawdopodobieństwo popełnienia czynu nie może być zminimalizowane bez stosowania środka zabezpieczającego⁴⁴.

Kolejną zasadą jaka towarzyszy orzekaniu środków zabezpieczających jest zasada niezbędności, przejawem której jest nałożenie na sąd obowiązku uchylenia środka tego rodzaju, jeżeli jego dalsze stosowanie nie jest konieczne (art. 93b § 2 k.k. w zw. z art. 20 § 2 k.k.s.), z czym mamy do czynienia w sytuacji, gdy sprawca nie stwarza już realnego zagrożenia ponownym popełnieniem czynu zabronionego. Jeżeli wobec sprawcy stosowany jest środek zabezpieczający o charakterze nieizolacyjnym podstawę do jego uchylenia stanowi brak prawdopodobieństwa ponownego popełnienia czynu zabronionego, zaś jeżeli wobec sprawcy stosowany jest środek izolacyjny, o jakim mowa w art. 22 § 3 pkt 4 k.k.s., to brak konieczności jego dalszego stosowania stanowi wyeliminowanie przesłanki prawdopodobieństwa ponownego popełnienia przez sprawcę czynu zabronionego o znacznej społecznej szkodliwości.

⁴³ Wyrok SN z dnia 22 września 2003 r., sygn. IV KK 288/03, LEX nr 81208.

⁴⁴ K. Postulski, Glosa do wyroku SN z dnia 6 listopada 2014 r., sygn. IV KK 145/14, LEX 2015.

Ponadto środki zabezpieczające orzeka się jedynie wówczas, gdy określone w k.k.s. lub orzeczone w oparciu o inne ustawy środki prawne nie są wystarczające, by zapobiec ponownemu popełnieniu przez sprawcę czynu zabronionego (zasada subsydiarności). Stąd też sąd, przed wydaniem orzeczenia w przedmiocie zastosowania środka tego rodzaju, powinien rozważyć w należyty sposób, czy prawdopodobieństwo popełnienia przez sprawcę nowego czynu zabronionego może być zminimalizowane w drodze leczenia bez orzeczenia środka zabezpieczającego. Jest bowiem możliwość zastosowania środków o charakterze izolacyjnym jakie przewidziane są np. w ustawie z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi⁴⁵, czy ustawie z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego⁴⁶. Środki przewidziane w tych aktach prawnych wymagają, w odróżnieniu do środków zabezpieczających, zgody pacjenta, bądź też zastępczej zgody sądu rodzinnego. Jeżeli sąd zdecyduje się na orzeczenie środków zabezpieczających konieczne jest wykazanie w uzasadnieniu orzeczenia okoliczności wskazujących na to, że *in concreto* zastosowanie tych środków było niezbędne, albowiem zastosowanie wobec sprawcy innych form oddziaływania byłoby niewystarczające.

Następną z zasad orzekania środków zabezpieczających jest wspomniana już zasada proporcjonalności, która przejawia się w tym, że środek tego rodzaju oraz sposób jego wykonywania powinien być adekwatny do stopnia społecznej szkodliwości czynu, który sprawca ma popełnić oraz prawdopodobieństwa jego popełnienia, a także uwzględniać potrzeby i postępy w terapii lub terapii uzależnień. Ponadto sąd ma możliwość zmiany orzeczonego wobec sprawcy środka zabezpieczającego lub sposobu jego wykonywania, jeżeli uprzednio orzeczony środek stał się nieodpowiedni lub jego wykonywanie nie jest możliwe (zasada wymienności środków zabezpieczających – art. 93b § 3 k.k. w zw. z art. 20 § 2 k.k.s.).

Kodeks karny skarbowy dopuszcza możliwość orzeczenia wobec tego samego sprawcy więcej niż jednego środka zabezpieczającego (zasada kumulacji środków zabezpieczających, zwana również zasadą łączalności środków zabezpieczających). Kumulacja środków zabezpieczających jest możliwa przy zachowaniu zasady konieczności oraz zasady proporcjonalności (art. 93b § 4 k.k. w zw. z art. 20 § 2 k.k.s.).

Jak wskazano w art. 93d § 1 k.k., który poprzez art. 20 § 2 k.k.s. znajduje odpowiednie zastosowanie na gruncie prawa karnego skarbowego czasu stosowania środka zabezpieczającego nie określa się z góry (zasada nieoznaczoności czasu stosowania środków zabezpieczających), co nie oznacza, że środek taki może być wobec sprawcy stosowany *ad infinitum*.

---

⁴⁵ Tekst jedn. Dz. U. z 2023 r., poz. 2151.

⁴⁶ Tekst jedn. Dz. U. z 2022 r., poz. 2123, ze zm.

W przypadku uchylenia środka zabezpieczającego w postaci pobytu w zakładzie psychiatrycznym sąd może orzec jeden lub więcej środków zabezpieczających wskazanych w art. 22 § 1 pkt 1–3 k.k.s. (art. 93d § 2 k.k. w zw. z art. 20 § 2 k.k.s.), a zatem środek lub środki o charakterze wolnościowym, co jest konsekwencją zasady proporcjonalności.

Jeżeli środek zabezpieczający został orzeczony w wyroku skazującym obok bezwzględnej kary pozbawienia wolności, sąd ustala potrzebę oraz możliwość wykonania orzeczonego środka tego rodzaju nie wcześniej niż na 6 miesięcy przed przewidywanym warunkowym zwolnieniem lub odbyciem kary pozbawienia wolności (art. 93d § 3 k.k. w zw. z art. 20 § 2 k.k.s.).

W przypadku zaś, gdy wobec sprawcy przestępstwa skarbowego wykonywana jest kara pozbawienia wolności istnieje możliwość orzeczenia wobec niego środków zabezpieczających w postaci: elektronicznej kontroli miejsca pobytu, terapii lub terapii uzależnień, co może nastąpić do czasu wykonania tej kary, ale nie wcześniej niż na 6 miesięcy przed przewidywanym warunkowym zwolnieniem lub odbyciem kary pozbawienia wolności (art. 93d § 4 k.k. w zw. z art. 20 § 2 k.k.s.). W takiej sytuacji przesłanki orzeczenia środków zabezpieczających muszą istnieć w czasie lub pod koniec wykonywania kary pozbawienia wolności⁴⁷.

W sytuacji, gdy sprawca przestępstwa skarbowego został skazany na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania, orzeczony środek zabezpieczający stosuje się po odbyciu kary lub warunkowym zwolnieniu, chyba że ustawa stanowi inaczej (art. 93d § 5 k.k.s. w zw. z art. 20 § 2 k.k.s.).

W przypadku zaś, gdy zachowanie sprawcy, po uchyleniu środka zabezpieczającego wskazuje, że zachodzi konieczność stosowania środków tego rodzaju, sąd może orzec ponownie ten sam lub inny środek, o jakim mowa w art. 22 § 3 pkt 1–3 k.k.s. (art. 93d § 6 k.k.s. w zw. z art. 20 § 2 k.k.s.). Orzeczony ponownie środek zabezpieczający nie musi być identyczny z uprzednio stosowanym. Powodem ponownego orzeczenia środka zabezpieczającego jest zachowanie sprawcy, które musi wskazywać „na konieczność stosowania środków zabezpieczających”, co oznacza, że jest to niezbędne, aby zapobiec ponownemu popełnieniu przez sprawcę czynu zabronionego, a odnośnie do sprawcy, który przebywał w zakładzie psychiatrycznym – aby zapobiec ponownemu popełnieniu przez niego czynu zabronionego o znacznej społecznej szkodliwości. Możliwość orzeczenia o powtórnym zastosowaniu środka zabezpieczającego jest ograniczona czasowo – nie może nastąpić później niż po upływie 3 lat od uchylenia środka jaki był pierwotnie stosowany. Uchylenie środka zabezpieczającego

---

⁴⁷ A. Barczak-Oplustil, Charakter środków zabezpieczających w nowelizacji Kodeksu karnego z 20 lutego 2015 r., Wprowadzenie do dyskusji, *Palestra* 2015, nr 7–8, s. 116.

ma zatem charakter warunkowy, a trzyletni termin po uchyleniu to dla sprawcy czynu swoisty okres próby. Orzekając o ponownym zastosowaniu środka tego rodzaju sąd powinien oprzeć się na zasadach: konieczności, subsydiarności oraz proporcjonalności.

5. Tryb orzekania środków zabezpieczających

Orzekanie środków zabezpieczających jest związane z rozstrzygnięciem w ich przedmiocie, które powinno być co do zasady zawarte w orzeczeniu kończącym postępowanie, a zatem w postanowieniu lub wyroku umarzającym postępowanie z powodu niepoczytalności sprawcy określonego w art. 93c pkt 1 k.k. w zw. z art. 20 § 2 k.k.s. albo wyroku skazującym sprawcę określonego w art. 93c pkt 2 i 5 k.k. w zw. z art. 20 § 2 k.k.s.).

Sąd rozstrzyga w przedmiocie zastosowania środków zabezpieczających na rozprawie, a jedynie wyjątkowo może procedować w tym przedmiocie na posiedzeniu (art. 354 k.p.k.⁴⁸ w zw. z art. 113 § 1 k.k.s.)⁴⁹. Sytuacja taka uzasadniona jest tym, że na rozprawie są najpełniej realizowane zasady procesu karnego, a w szczególności zasady prawdy obiektywnej, kontradyktoryjności, bezpośredniości oraz publiczności, a także prawa stron procesowych⁵⁰.

Decyzja w przedmiocie rozpoznania sprawy na posiedzeniu należy do prezesa sądu, który może podjąć ją z urzędu albo na wniosek prokuratora lub obrońcy, którzy mogą złożyć takowy wniosek zgodnie z art. 9 § 2 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s., który jednak nie jest dla sądu wiążący.

Procedowanie w przedmiocie zastosowania środka zabezpieczającego na posiedzeniu może mieć miejsce w sytuacji, gdy popełnienie czynu zabronionego przez podejrzanego i jego niepoczytalność w świetle materiałów postępowania przygotowawczego nie budzą wątpliwości (art. 354 pkt 2 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s.), a prezes sądu uzna za celowe rozpoznanie sprawy na posiedzeniu z udziałem prokuratora, obrońcy oraz podejrzanego. Przesłanki, o jakich tutaj mowa muszą wystąpić łącznie. Z powyższego wynika zatem, że nie powinna zostać skierowana na posiedzenie sprawa, w której podejrzany kwestionuje swoje sprawstwo i nie godzi się na orzeczenie środka zabezpieczającego⁵¹.

---

⁴⁸ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego, tekst jedn. Dz. U. z 2024 r., poz. 37, dalej: k.p.k.

⁴⁹ Postanowienie SN z dnia 17 sierpnia 2000 r., sygn. IV KKN 308/00, LEX nr 51095; postanowienie SN z dnia 1 czerwca 2006 r., sygn. III KK 49/06, LEX nr 186946.

⁵⁰ K. Zgrzyzek, Postępowanie w przedmiocie zastosowania środków zabezpieczających w polskim projekcie karnym, Katowice 1989, s. 156.

⁵¹ D. Krakowiak, Wyjątkowy charakter posiedzenia z art. 354 pkt 2 k.p.k. Glosa do postanowienia SN z dnia 10 października 2015 r., sygn. IV KK 254/15, LEX 2016.

Jeżeli decyzja w przedmiocie zastosowania środka zabezpieczającego ma zapaść na posiedzeniu bierze w nim udział prokurator, obrońca oraz oskarżony. Co do zasady w posiedzeniu takim bierze udział podejrzany. Jeżeli wobec takiego podejrzanego stosowany jest środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania należy zarządzić doprowadzenie go na to posiedzenie⁵². Podejrzany nie bierze udziału w posiedzeniu, przedmiotem którego jest zastosowanie środka zabezpieczającego jedynie wówczas, gdy z opinii biegłych wynika, że jego udział byłby niewskazany, i sąd uzna, że jego udział nie jest konieczny (art. 354 pkt 2 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s.)⁵³. W razie niestawiennictwa prokuratora, podejrzanego lub jego obrońcy, posiedzenie nie może się odbyć i podlega odroczeniu. Stosownie bowiem do dyspozycji art. 117 § 3 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s. w razie niestawiennictwa strony, obrońcy lub pełnomocnika, których stawiennictwo jest obowiązkowe, czynności procesowej nie przeprowadza się. Posiedzenie, o którym mowa odbywa się z wyłączeniem jawności, gdyż tego ustawa nie przewiduje, jednakże prezes sądu lub sąd może zarządzić inaczej (art. 95b § 1 i 2 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s.). Prawo do udziału w posiedzeniu o jakim mowa w art. 354 pkt 2 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s. ma finansowy organ postępowania przygotowawczego, który prowadził postępowanie przygotowawcze (art. 155 § 3 k.k.s.).

Podstawową formą procedowania w przedmiocie zastosowania środka zabezpieczającego jest rozprawa. Wyznaczenie rozprawy głównej nie musi być poprzedzone posiedzeniem. Do rozprawy, w tym przedmiocie, z mocy odesłania w art. 354 *in principio* k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s., stosuje się odpowiednio przepisy rozdziału 41 k.p.k., co oznacza, że rozprawa powinna być wyznaczona bez zbędnej zwłoki (art. 348 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s.), dopuszczalne jest skierowanie sprawy na posiedzenie sądu przed rozprawą w celu usprawnienia postępowania, a przede wszystkim lepszego przygotowania i organizacji rozprawy (art. 349 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s.), prezes sądu wydaje zarządzenie zawierające elementy wskazane w art. 350 § 1 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s., a także zarządza sprawdzenie podejrzanego, gdy jest pozbawiony wolności (art. 350 § 2 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s.) oraz podejmuje decyzje o dopuszczeniu i sprawdzeniu na rozprawę dowodów (art. 352 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s.)⁵⁴.

Podejrzany ma prawo brać udział w rozprawie w tym przedmiocie; jego udział nie jest w niej obowiązkowy (art. 380 w zw. z art. 374 § 1 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s.). Podejrzany, stosownie do treści art. 79 § 1 pkt 3 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s. musi mieć obrońcę, a w związku z tym udział

⁵² Postanowienie SN z dnia 5 kwietnia 2001 r., sygn. IV KKN 652/00, LEX nr 51426.

⁵³ Wyrok SN z dnia 17 marca 2015 r., sygn. V KK 337/14, LEX nr 1663426.

⁵⁴ P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, (w:) P. Hofmański (red.), Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Tom 2, Warszawa 2007, s. 354.

obrońcy na tej rozprawie jest obowiązkowy (art. 79 § 3 k. p. k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s.). W rozprawie obligatoryjny jest udział prokuratora (art. 46 § 1 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s.), jednakże jego niestawiennictwo nie tamuje jej toku, gdy postępowanie przygotowawcze zakończyło się w formie dochodzenia (art. 46 § 2 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s.). Prawo do uczestniczenia w rozprawie ma również finansowy organ postępowania przygotowawczego, który prowadził postępowanie przygotowawcze (art. 155 § 3 k.k.s.).

Rozprawa ta, z mocy prawa, odbywa się z wyłączeniem jawności (art. 359 pkt 1 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s.).

Przed orzeczeniem środka zabezpieczającego sąd wysłuchuje:

a) biegłego psychologa:

– obligatoryjnie – w razie orzekania środków zabezpieczających wobec sprawców czynów zabronionych, którzy nie ponoszą odpowiedzialności ze względu na niepoczytalność (art. 11 § 1 k.k.s.), mają ograniczoną poczytalność (art. 11 § 2 k.k.s.) oraz ponoszą odpowiedzialność za popełnienie przestępstwa skarbowego w związku z uzależnieniem od alkoholu, środka odurzającego lub innego podobnie działającego środka (art. 93c pkt 1, 2 i 5 k.k. w zw. z art. 20 § 2 k.k.s.);

b) co najmniej dwóch biegłych lekarzy psychiatrów:

– obligatoryjnie – w sprawach osób niepoczytalnych o jakich mowa w art. 11 § 1 k.k.s. oraz o ograniczonej poczytalności o jakiej mowa w art. 11 § 2 k.k.s. lub o zaburzonej osobowości;

– fakultatywnie, gdy sąd uzna to za stosowne, w przypadku orzekania wobec innych sprawców;

c) biegłego w przedmiocie uzależnienia:

– fakultatywnie, w sprawach osób uzależnionych (art. 354a § 1 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s.).

Wskazanych wyżej biegłych nie wysłuchuje się w wypadku, gdy wobec sprawcy istnieją podstawy do orzeczenia terapii lub terapii uzależnień i gdy wyraża on zgodę na taką terapię lub terapię uzależnień. Sąd może jednak, jeżeli uzna to za wskazane, wysłuchać jednego lub więcej z tych biegłych (art. 354a § 2 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s.).

Odmienne kwestia orzekania środków zabezpieczających kształtuje się odnośnie przepadku w sytuacjach, o których mowa w art. 43 § 1 pkt 1, 2 i 4 oraz art. 43 § 2 k.k.s., jeżeli postępowanie karne skarbowe zakończono na etapie postępowania przygotowawczego postanowieniem o jego umorzeniu z uwagi na zaistnienie negatywnych przesłanek procesowych o jakich mowa w art. 17 § 1 pkt 2, 3, 4 i 6 oraz art. 322 § 1 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s. Tutaj wymogiem wystąpienia z wnioskiem o orzeczenie przepadku jest uprawomocnienie się postanowienia o umorzeniu dochodzenia lub śledztwa. Został on sformułowany w art. 323 § 2 *in principio* k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s. Kodeks karny skarbowy, podobnie jak i k.p.k. nie

wskazuje terminu, w jakim powinno nastąpić skierowanie takiego wniosku. Opowiedzieć się zatem należy za stosowaniem *per analogiam* terminu czternastodniowego, który art. 331 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s. przewiduje na wniesienie aktu oskarżenia⁵⁵. Ustawodawca nie wskazał także szczególnych warunków, jakie powinien spełniać wniosek o orzeczenie przepadku przedmiotów. Bezspornie musi on odpowiadać ogólnym warunkom pisma procesowego, wskazanym w art. 119 § 1 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s. Ze względu na jego przedmiot powinna być w nim wskazana podstawa prawna wniosku, osoba, wobec której ma być orzeczony przepadek, oraz oznaczona rzecz podlegająca przepadkowi, w uzasadnieniu zaś powinny zostać wyszczególnione okoliczności uzasadniające przepadek. Podstawę prawną takiego wniosku stanowi art. 323 § 3 k.p.k. w zw. z art. 43 § 1 i 2 k.k.s., art. 43a k.k.s. albo art. 47 § 4 k.k.s. Do wniosku należy dołączyć akta postępowania przygotowawczego. Do skierowania wniosku o orzeczenie przepadku jako środka zabezpieczającego uprawniony jest prokurator lub finansowy organ postępowania przygotowawczego (art. 323 § 3 k.p.k. w zw. z art. 122 pkt 1 k.k.s.).

Orzeczenie środka zabezpieczającego w postaci przepadku w razie warunkowego umorzenia postępowania może nastąpić w wyroku warunkowo umarzającym postępowanie. Stąd też prokurator lub finansowy organ postępowania przygotowawczego powinien zamieścić żądanie orzeczenia przepadku we wniosku o zastosowanie przez sąd tego środka probacyjnego lub wnieść o jego orzeczenie w trakcie postępowania jurysdykcyjnego na piśmie lub ustnie do protokołu (art. 116 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s.).

6. Zakończenie

Mając na uwadze specyfikę prawa karnego skarbowego, która polega na ochronie interesów finansowych Skarbu Państwa, jednostek samorządu terytorialnego oraz Unii Europejskiej rozwiązania dotyczące leczniczych środków zabezpieczających, na gruncie k.k.s., mają charakter marginalny. Jedynymi środkami tej gałęzi prawa, które mają praktyczne szczególne znaczenie, są środki zabezpieczające o charakterze nieleczniczym, administracyjnym, tj. przepadek przedmiotów oraz zakaz prowadzenia określonej działalności gospodarczej, wykonywania określonego zawodu lub zajmowania określonego stanowiska, co związane jest z charakterem ekonomicznym przestępstw i wykroczeń skarbowych. Te ostatnie środki zabezpieczające, a w szczególności przepadek przedmiotów służą ochronie interesu fiskalnego tak państwa, jak i Unii Europejskiej. Realizują zatem funk-

---

⁵⁵ A. C a d e r, Postępowanie z dowodami rzeczowymi po umorzeniu postępowania, Wybrane zagadnienia, Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego 2006, nr 11, s. 113.

cję ochronną prawa karnego skarbowego, a także funkcję egzekucyjno-kompensacyjną, która wyraża się, jak wskazuje doktryna, w twierdzeniu, że jednym z zadań prawa karnego skarbowego jest zapewnienie nakazom oraz zakazom finansowym posłuszeństwa, a w razie potrzeby także odzyskanie uszczuplonych należności publicznoprawnych⁵⁶. Represyjność przypadku wyraża się przede wszystkim w ingerencji tego środka zabezpieczającego w mienie, którym władza sprawca. Aspekt prewencyjny sprowadza się do ugruntowania przekonania u sprawcy, że popełnienie przestępstwa lub wykroczenia skarbowego nie jest opłacalne (prewencja szczególna), jednocześnie umacniając przekonanie w społeczeństwie, że przedmioty pochodzące z przestępstwa lub wykroczenia skarbowego zostaną odebrane (prewencja ogólna). Funkcja ochronna natomiast, dobitnie przebijająca z konstrukcji przypadku przedmiotów, ma na celu zapewnienie prawidłowego obrotu w prawie finansowym, tak aby zachowana została równość wobec prawa podmiotów w nim uczestniczących. Ponadto celem przypadku jest uniemożliwić kontynuowanie przestępczej działalności poprzez odebranie sprawcy narzędzi pomocnych czy niezbędnych do prowadzenia takiej działalności. Istotnym mankamentem prawa karnego skarbowego jest pominięcie przez ustawodawcę, w tym akcie prawnym, egzystującego na gruncie k.k. administracyjnego środka zabezpieczającego w postaci zakazu wstępu do ośrodków gier i uczestnictwa w grach hazardowych, który z całą pewnością zdałby na gruncie k.k.s. egzamin wobec niepoczytalnych sprawców czynów zabronionych o jakich mowa rozdziale 9 k.k.s.

Bibliografia

Literatura

1. Barczak-Oplustil A., Charakter środków zabezpieczających w nowelizacji Kodeksu karnego z 20 lutego 2015 r., Wprowadzenie do dyskusji, *Pałestra* 2015, nr 7–8.
2. Cader A., Postępowanie z dowodami rzeczowymi po umorzeniu postępowania, *Wybrane zagadnienia, Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego* 2006, nr 11.
3. Gardocki L., *Prawo karne*, Warszawa 2005.
4. Gierowski J.K., (w:) Paprzycki L. K. (red.), *System prawa karnego, Środki zabezpieczające*, Tom 7, Warszawa 2012.
5. Góralski P., *Terapia sprawców czynów zabronionych jako forma środka zabezpieczającego (art. 93a § 1 pkt 2 k.k.)*, *Prokuratura i Prawo* 2019, nr 2.

---

⁵⁶ J. Sawicki, G. Skowronek, *op. cit.*, s. 25.

6. Góralski P., Podstawowe problemy wykładni przepisów poświęconych środkowi zabezpieczającemu w postaci terapii uzależnień (art. 93a § 1 pkt 3 k.k.), *Przebieg Sądowy* 2018, nr 7–8.
7. Hofmański P., Sadzik E., Zgryzek K., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Tom 2, P. Hofmański (red.), Warszawa 2007.
8. Krakowiak D., Wyjątkowy charakter posiedzenia z art. 354 pkt 2 k.p.k. Glosa do postanowienia SN z dnia 10 października 2015 r., sygn. IV KK 254/15, LEX 2016.
9. Małeczka-Kowalczyk K., *Katalog środków zabezpieczających w Kodeksie karnym skarbowym, „Probacja”* 2015, nr 4.
10. Postulski K., Glosa do wyroku SN z dnia 6 listopada 2014 r., sygn. IV KK 145/14, LEX 2015.
11. Raglewski J., *Podstawy orzekania środków zabezpieczających o charakterze administracyjnym w kodeksie karnym z roku 1997*, *Prokuratura i Prawo* 2002, nr 4.
12. Sawicki J., (w:) Sawicki J., Skowronek G., *Prawo karne skarbowe, Zagadnienia materialnoprawne, procesowe i wykonawcze*, Warszawa 2017.
13. Świda W., *Prawo karne*, Warszawa 1986.
14. Zakrzewski P., *Środki zabezpieczające*, (w:) Wróbel W. (red.), *Nowelizacja prawa karnego 2015*, *Komentarz*, Kraków 2015.
15. Zduński I., *Środki zabezpieczające w projekcie nowelizacji kodeksu karnego*, *Prokuratura i Prawo* 2015, nr 3.
16. Zgryzek K., *Postępowanie w przedmiocie zastosowania środków zabezpieczających w polskim projekcie karnym*, Katowice 1989.

Akty prawne

1. Ustawa z dnia 6 marca 2018 r. *Prawo przedsiębiorców*, tekst jedn. Dz. U. z 2023 r., poz. 221, ze zm.
2. Ustawa z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej, tekst jedn. Dz. U. z 2023 r., poz. 991, ze zm.
3. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii, tekst jedn. Dz. U. z 2023 r., poz. 1939.
4. Ustawa z dnia 10 września 1999 r. – *Kodeks karny skarbowy*, tekst jedn. Dz. U. z 2023 r., poz. 654, ze zm.
5. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – *Kodeks karny wykonawczy*, tekst jedn. Dz. U. z 2023 r., poz. 127, ze zm.
6. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. *Kodeks postępowania karnego*, tekst jedn. Dz. U. z 2022 r., poz. 1375, ze zm.
7. Ustawa z dnia 25 czerwca 1997 r. o świadku koronnym, tekst jedn. Dz. U. z 2016 r., poz. 1197.

8. Ustawa z dnia o ochronie zdrowia psychicznego, tekst jedn. Dz. U. z 2022 r., poz. 2123, ze zm.
9. Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, tekst jedn. Dz. U. z 2023 r., poz. 2151.

Orzecznictwo

1. Wyrok SN z dnia 12 lutego 2021 r., sygn. I KK 74/20, LEX nr 3146884.
2. Wyrok SN z dnia 17 marca 2015 r., sygn. V KK 337/14, LEX nr 1663426.
3. Wyrok SN z dnia 11 września 2008 r., sygn. IV KK 288/08, OSNKW 2008, nr 12, poz. 98.
4. Wyrok SN z dnia 8 grudnia 2004 r., sygn. II KK 210/04, Prokuratura i Prawo, dodatek „Orzecznictwo” 2005, nr 10, poz. 2.
5. Wyrok SN z dnia 22 września 2003 r., sygn. IV KK 288/03, LEX nr 81208.
6. Wyrok SN z dnia 25 czerwca 1997 r., sygn. II KKN 216/96, Prokuratura i Prawo, dodatek „Orzecznictwo” 1998, nr 2, poz. 1.
7. Wyrok SN z dnia 16 listopada 1973 r., sygn. III KR 257/73, LEX nr 21585.
8. Wyrok SN z dnia 28 października 1968 r., sygn. IV KR 188/68, OSNKW 1969, nr 5, poz. 52.
9. Postanowienie SN z dnia 12 czerwca 2019 r., sygn. V KK 237/18, LEX nr 2681277.
10. Postanowienie SN z dnia 17 grudnia 2010 r., sygn. V KK 383/10, LEX nr 685573.
11. Postanowienie SN z dnia 5 lipca 2006 r., sygn. IV KK 177/06, Prokuratura i Prawo, dodatek „Orzecznictwo” 2006, nr 11, poz. 5.
12. Postanowienie SN z dnia 1 czerwca 2006 r., sygn. III KK 49/06, LEX nr 186946.
13. Postanowienie SN z dnia 4 listopada 2002 r., sygn. III KKN 269/01, LEX nr 56868.
14. Postanowienie SN z dnia 30 lipca 2002 r., sygn. I KZP 18/02, OSNKW 2002, nr 9–10, poz. 76.
15. Postanowienie SN z dnia 28 maja 2001 r., sygn. III KKN 152/99, LEX nr 52000.
16. Postanowienie SN z dnia 5 kwietnia 2001 r., sygn. IV KKN 652/00, LEX nr 51426.
17. Postanowienie SN z dnia 17 sierpnia 2000 r., sygn. IV KKN 308/00, LEX nr 51095.
18. Wyrok SA w Warszawie z dnia 29 czerwca 2016 r., sygn. II AKa 129/16, LEX nr 2171295.

19. Wyrok SA w Krakowie z dnia 28 lutego 2002 r., sygn. II AKa 2/02, LEX nr 56718.
20. Postanowienie SA w Lublinie z dnia 7 lipca 2010 r., sygn. II AKzw 535/10, LEX nr 628247.
21. Postanowienie SA w Lublinie z dnia 27 stycznia 2010 r., sygn. II AKzw 9/10, LEX nr 658908.
22. Postanowienie SA w Krakowie z dnia 6 grudnia 2000 r., sygn. II AKz 460/00, Krakowskie Zeszyty Sądowe 2002, nr 11, poz. 9.

Źródła internetowe

1. <https://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=2393>, dostęp w dniu 30 grudnia 2023 r.

Security measures in the Fiscal Penal Code

Abstract

The article is a review and is devoted to the issue of security measures in the Fiscal Penal Code.

The therapeutic protective measures discussed in the publication, i.e. therapy, addiction therapy and stay in a psychiatric facility, are fully regulated in the provisions of the Penal Code (Articles 93b–93g), which were reimbursed in full pursuant to Art. 20 § 2 of the Fiscal Penal Code, in the field of fiscal penal law. The above provisions regulate issues regarding the principles of imposing protective measures, subjective requirements regarding this type of measures, as well as the duration of applying protective measures. This issue is discussed in the content of the publication.

The article also includes considerations regarding autonomous regulations of the Fiscal Penal Code. related to the catalog of protective measures provided for fiscal crimes (Article 22 § 3 of the Fiscal Penal Code) and fiscal offenses (Article 47 § 4 of the Fiscal Penal Code). Special conditions for the forfeiture of items as a protective measure in the event of fiscal crimes (Article 43 § 1–2 of the Fiscal Penal Code) and fiscal offenses (Article 47 § 4 of the Fiscal Penal Code in connection with Article 43 § 1 points 1, 2, 4 and § 2) were also discussed. Penal Code), as well as specific conditions for imposing a ban on conducting a specific business activity, practicing a specific profession or holding a specific position (Article 43(4) of the Fiscal Penal Code).

The article contains considerations in the normative and dogmatic sphere, as well as in the sphere of judicial application of law. The study also included references to practice, which was highlighted, in particular, by the judiciary's statements.

Keywords

Penal code, fiscal penal code, protective measures, therapy, addiction therapy, stay in a psychiatric facility, forfeiture.